

CHÁPANIE ČLOVEKA V COLLINGWOODOVEJ FILOZOFII DEJÍN

JANA BALÁŽOVÁ, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

BALÁŽOVÁ, J.: The Conception of Man in Collingwood's Philosophy of History.

Filozofia 44, 1989, No. 1, p. 36.

In the paper author concentrated on the analysis of the problem of Man in the philosophical conception of R. G. Collingwood, one of the founders of modern Anglo-Saxon analytical philosophy of history who developed it on two levels: 1/on specific philosophical level, 2/within the framework of philosophical-historical reflections. R. G. Collingwood, influenced by Hegel and Croce on the one hand and by analytical methodology on the other hand presents a view of Man as Mind, which results in the orientation of the analysis to the individual consciousness, in this case to his own one. In his conception it is possible by means of analysis to create a scene of mind — of Man of modern European type as such. Within the framework of philosophical-historical reflections he views Man as a purposefully active subject. In this connection he appeals to his contemporaries for humanization of Man's life.

R. G. Collingwood (1889—1943), výrazná postava anglickej historiografie a zakladateľ jedného z vplyvných smerov modernej britskej filozofie dejín, sa vo svojej bohatej myšlienkovej tvorbe prirodzene dotkol aj problému človeka v jeho najvšeobecnejšej filozofickej podobe. Špecifikou autorovho pohľadu je reflektovanie človeka cez prizmu histórie, vyúsťujúce do výzvy súčasníkom poučiť sa z dlhej a zložitej cesty človeka, spoločnosti a civilizácie do súčasných dní.

Objasneniu Collingwoodovho chápania človeka by mohlo napomôcť použitie citátu z jeho základného diela z oblasti filozofie dejín *The Idea of History*, kde vraví: „História je synonymom ľudského seba-poznania. Vo všeobecnosti to znamená dôležitosť seba-poznania pre človeka: keď poznanie seba samého neznamená poznanie jeho osobných zvláštností, vecí, čŕt, ktoré ho odlišujú od ostatných ľudí, ale jeho podstatu ako človeka. Poznanie seba znamená predovšetkým poznanie významu bytia človeka; poznanie typu človeka, ktorým je reflektujúci jedinec; a napokon poznanie presne toho človeka, ktorým reflektujúci jedinec je a ktorým nie je nikto iný. Seba-poznanie znamená poznanie toho, čo a ako môže konať. Význam histórie spočíva v tom, že nás učí, čo človek robí, a tým vedie k poznaniu, čo človek je“ (1, s. 10).

Sám veľmi vplyvný historik históriu nechápe len ako púhy, opis udalostí či záznam zmien. Historika podľa jeho názoru interesujú len tie udalosti, ktoré sú vonkajším výrazom myšlienok — vlastne historik sa koncentruje na samotné myšlienky. Udalosti, ktoré sú ich vonkajším odrazom, resp. vyjadrením, sú pre historika len vedľajšími, sprievodnými znakmi myšlienok. Collingwood ako historik, samozrejme, nepopiera reál-

nu existenciu týchto udalostí, ktoré sa uskutočnili v určitom čase a priestore; v jeho chápaní však vystupujú len ako objekty znovu-premyslenia (re-thinking), ktoré je základnou metódou filozoficko-historického výskumu.

Historické poznanie je poznaním toho, čo bolo vykonané v myslí či skôr myslou v minulosti, a súčasne predstavuje znovu-vykonanie (re-doing) toho istého, čiže zopakovanie aktu minulosti v prítomnosti. Objektom historikového výskumu nie je samotný čin mimo myslel, ktorá ho poznáva. Objektom je „aktivita myslenia, ktorá môže byť poznaná len tak, ako ju môže poznávajúce vedomie znovu-vytvoriť (re-enact) a poznávať seba, ako to vykonáva“ (1, s. 218)¹. Objektmi historického výskumu sú teda zážitky prežívané v jeho vlastnej myslí; „sú objektívne alebo jemu známe len preto, že sú súčasne subjektívne, čiže jeho vlastné aktivity“ (1, s. 218). Autor podotýka, že takto chápaný charakter historických výskumov len dokumentuje vysokú aktívnosť a silu, t. j. intelektuálne schopnosti výskumníka myslieť týmto nanajvýš obťažným spôsobom.

Striktne individualizujúce stanovisko zastáva Collingwood aj pri výstave špeciálnej teórie človeka, najkomplexnejšie vyloženej v práci *Nový Leviatan* (*The New Leviathan, or Man, Society, Civilization and Barbarism*). Toto dielo je štúdiom Collingwoodovej vlastnej mysle, pretože podľa jeho vlastných slov, prirodzene, nemôže si byť vedomý mysle niekoho iného. K predloženým generalizáciám sa odvážil na základe predpokladu, že jeho vlastná myseľ a mysle mnohých z jeho čitateľov sú reprezentantmi toho, čo nazýval „moderné európske vedomie“. Otázku správnosti tohto svojho predpokladu ponecháva ako predmet ďalšieho historického výskumu.

Collingwoodovo chápanie človeka je založené na klasickej dichotómii tela a ducha (body and mind). Hlboko ovplyvnený štúdiom Hegela a Croceho, extrapolujúc závery z vlastných filozoficko-historických analýz označuje človeka ako predmet špeciálnej filozofickej reflexie, za „človeka ako myseľ“ (man as mind). V rámci logickej postupnosti jeho výkladu od človeka cez komunitu a spoločnosť k civilizácii videných cez prizmu filozoficko-historickej teórie je také chápanie človeka vcelku pochopiteľné. Treba pripomenúť, že tento jeho postulát neznamená pretrhanie spojiv medzi body a mind v reále: „Telo človeka a myseľ človeka nie sú dve rôzne veci. Predstavujú tú istú vec, človeka ako takého, poznávaného dvomi rôznymi spôsobmi“ (2, s. 11). Dichotomické chápanie človeka, resp. jeho redukcia len na jednu z dvoch organických súčastí, nadobúda pre autora význam vtedy, keď sa človek stáva predmetom reflexie. Aj táto môže byť vedená z dvoch rôznych pozícií — telo je skúmané prírodnými vedami (zahrnujúc všetky možné stránky skúmania ľudského

¹ Collingwoodom používaný termín re-enactment je do slovenčiny ťažko preložitelný. V podstate znamená znovu-prežívanie, znovu-vykonanie, znovu-vytváranie myšlienkových aktov minulosti.

tela, t. j. medicína, fyziológia, biochémia, atď.), myseľ je predmetom vied o mysli (vedomí), resp. vied o človeku. Presné vymedzenie týchto vied sa ozrejmi až po objasnení podstaty postulátu „človek je človekom mysle“, ktorý bližšie určuje, ako „čokoľvek si je [človek] vedomý o bytí“ (2, s. 7). Základným pojmom tejto definície je pojem vedomý, vedomie. V celom *Novom Leviatanovi* Collingwood evidentne predpokladá dva princípy. Prvým je predpoklad, že ak je človek vedomý, tak si musí byť vedomý niečoho, tým druhým je predpoklad určitého poriadku, t. j. seba-reflexia človeka ako vedomého si niečoho môže byť realizovaná len vedomím vyššieho poriadku. Evidentne tu ide o rozdiel medzi uvedomením si niečoho a vedomím tohto uvedomenia si. Poriadok, podľa ktorého sú rôzne úrovne vedomia usporiadané, má logický, nie temporálny charakter. Vývoj, smerovanie mysle sa nedá predpovedať. Základné elementy výstavby vedomia, ktoré nazýva mentálnymi funkciami alebo funkciami vedomia, čím myslel „typ vedomej (alebo mentálnej) aktivity“ (2, s. 62) nemajú žiadne ustálené väzby. Z existencie jedného typu mentálnych funkcií nie je možné vyvodiť objavenie sa ďalšieho v rade. Ak jednotlivé typy označíme A, B, C, tak podľa Collingwoodovej koncepcie možno tvrdiť, že v A nie je nič, čo by bolo nevyhnutné pre vznik B, resp. v A + B pre vznik C. Myseľ, resp. vedomie pokračuje k uvedenému B. resp. C len vtedy, ak má dostatok energie. Prítomnosť energie rezultuje v pohybe mysle nazývanom progres, opačný prípad má za následok stagnáciu, resp. regres, až degeneráciu. Vývoj v žiadnom prípade neznamenať nahradzovanie jednej mentálnej funkcie druhou; t. j. ak A je modifikované do B, vedľa B prežíva určitý nemodifikovaný prvok z A vo svojej základnej nemodifikovanej podobe. Táto klasifikácia je čisto logická. Skôr a neskôr zastávajú označenie nižšieho a vyššieho poriadku. Tento poriadok však nie je a priori daný. Otázka dosiahnutia určitého rádu tohto poriadku môže byť riešená výlučne na základe historickej analýzy, je predmetom skúmania histórie.

Collingwood sa zaoberá aj vymedzením špecifiky vedomia prvého a druhého rádu (first-order consciousness a second-order consciousness). Charakteristika vedomia prvého rádu trpí zjavnou prekomplikovanosťou analýz. Prichádzame k názoru, že ťažkosti pri jeho vymedzení sú spôsobené nevyjasnenosťou vzťahu medzi reálnym objektom vyvolávajúcim pocit a pocitom ako objektom — predmetom reflexie. V krátkosti by bolo možné definovať vedomie prvého rádu ako pocity. Je vlastné už dieťaťu pri uvedovaní si zmyslových zážitkov obohatených o emocionálny náboj (radosť, uspokojenie, strach, nechuť, atď.). Má charakter zážitku tu-teraz. Hoci je primitívne, prežíva aj na vyšších úrovniach vedomia. Vedomie druhého rádu je založené na abstrakcii, ktorá je podstatou konceptuálneho myslenia. Podľa tvrdenia autora sú pojmy predikatívne, sú v logickom vzťahu a konceptuálne a propozičné myslenie sú neoddeliteľné. Veľkú rolu pripisuje Collingwood funkciám: apetít, hlad a láska, vášeň, nádej, šťastie, povinnosť, ktoré síce nie sú pocitmi, ale

sú pocitmi a ich „duchmi“ (ghosts) tvorené. Na tejto úrovni sa mu ukazuje dôležitosť jazyka pre ďalší vývoj vedomia. Analyzuje pocit, neodlišuje ho od myslenia, ale od vedomia. Myseľ nie je konštituovaná myslením, ale vedomím, ktorého najelementárnejšou formou je pocit. Človek ako myseľ je vedomie, praktické a teoretické, má pocit (2, s. 19). Skúmanie pocitov je možné len vtedy, ak sa tieto stanú predmetom vedomia a do vedomia sa dostávajú prostredníctvom jazyka. Takto nadobúda jazyk kľúčovú rolu vo vývine vedomia. Aj keď sa Collingwood špeciálne nezaobrá lingvistickou analýzou, ktorá v jeho dobe predstavovala najvýraznejší anglický filozofický prúd, problémy jazyka chápe ako podstatné pri skúmaní vedomia človeka, v jeho podaní teda človeka samého.

Collingwoodovo chápanie človeka ako mysle predpokladá vybudovanie špeciálnej vedy, resp. systému vied, ktoré by boli spôsobilé kompetentne zodpovedať na otázky vzťahujúce sa na človeka. Za čisté vedy o mysli, čiže o človeku s výhradami považuje antropológiu, históriu a sociológiu, predmetom ktorých je podstata a funkcia náboženstva a umenia v ľudskom živote, intelektuálna štruktúra inštitúcií rôznych civilizácií. Súčasná civilizácia, jej perspektívy, nádeje a obavy, sú predmetom analýz histórie, sociológie, ekonómie, humánnej geografie a politických vied. Neodmieta ich nepopierateľný význam pri skúmaní parciálnych otázok, na ktoré sú schopné prostredníctvom svojho metodologického aparátu adekvátne odpovedať. Ich zásadným nedostatkom je však absencia filozofického prístupu.²

Collingwood zdôrazňoval potrebu vyčerpávajúceho výskumu človeka, vyslovil požiadavku „vybudovať vedu o ľudských záležitostiach“ (human affairs), ktorá by mala byť človeku metodologickým sprievodcom, možnosťou praktickej aplikácie. Za takúto vedu považoval históriu. Napriek maximalizujúcim predpokladom vstupujúcim do jeho úvah analýza historickej metódy je nepochybne obrovským prínosom do modernej anglosaskej filozofie, do dnešných čias v rôznych formách prežívajúcej vo filozofii histórie bohato rozvíjanej predovšetkým vo Veľkej Británii a v škandinávskych krajinách.

Collingwoodov originálny príspevok do metodológie vedeckej filozofie histórie spočíva v analýze vedomej činnosti (conscious action) človeka. Podľa jeho koncepcie každý vedomý čin má dve rovnoprávne stránky: 1. fyzickú, t. j. vonkajšiu a 2. vnútornú tvorenú myšlienkami. Fyzická stránka je síce neoddeliteľnou súčasťou historickej udalosti, ale nie je podstatná pre jej explanáciu. Tou je vnútorná stránka, kde autor rozlišuje dva prvky: plán, zámer aktívneho činiteľa označený ako *causa quod* a prostriedky využívané na dosiahnutie zamýšľaného plánu označené ako *causa ut*. Je nepochybné, že autor kladie dôraz na lingvi-

² Zvláštny postoj zaujal Collingwood k psychológií, ktorá v jeho dobách prekonávala počiatočné ťažkosti novej vedeckej disciplíny. Považuje ju za vedu o pocitoch, upiera jej však možnosť štúdia mysle. Vzhľadom na jeho definíciu človeka ako mysle to znamená uprieť jej miesto medzi vedami o človeku.

stickú stránku praktického činu, na ktorú poukázal pri analýze podstaty vedomia v *Novom Leviatanovi*. Historik, skúmajúci určitú udalosť, teda v konečnom dôsledku objavujúci myšlienkové pochody určitej osoby v minulosti, ich de facto literárne, písomne znovu-prežíva. Znovu-prežívanie (re-enactment) reprezentuje metódu zvládnutia myšlienkových pochodov relevantnej historickej osobnosti spredmetnených vo forme dôsledného písomného dokladu. Každá analýza historickej udalosti, činu, obsahuje aj značný počet nevyhnutných hypotetických predpokladov, ktorými historik obsiahne rôzne vonkajšie okolnosti, osobnostné predpoklady aktívneho činiteľa, ako aj neverbalizované prvky v jeho konaní.

Collingwood tvrdiac, že „história je históriou myšlienok“ (3, s. 110), nehovorí, že história je históriou teórie. Veď nie všetky myšlienky sú teoretické, a aj v podstate výpočet vojenskej techniky použitej v predmetnej historickej bitke je výsledkom zložitých úvah vojenských stratégov. Teoretické úvahy sú spredmetnené v reálnej udalosti, ktorá sa odohrala v priestore a čase. To je však len síce nevyhnutná javová stránka histórie, ktorú nemôže žiadny kvalifikovaný historik odmietať, ale predsa len netvorí jej podstatu. Autor koncepcie bol aj uznávaným odborníkom na históriu rímskej Británie; je paradoxom, alebo skôr potvrdením životaschopnosti filozoficko-metodologických východísk, že jeho výskumy sú doposiaľ platné? Nepochybné je, že za základ historických výskumov pokladá fyzické stopy a relikty minulých udalostí, z ktorého sa odvíja rekonštrukcia činov, svedectvom ktorých sú uvedené stopy. Vysoko tvorivou fázou práce historika je rekonštrukcia *causa quod*, ktorá demonštruje nielen hľadaný myšlienkový akt, ale aj schopnosti historika.

Jedným z jeho tvrdení, ktoré najviac ovplyvnili modernú anglosaskú filozofiu histórie, je tvrdenie, „ak historik vie, čo sa stalo, vie, prečo sa to stalo“ (1, s. 214). Teória explanácie faktu je založená na procese jeho tvorenia a už výklad (statement) historického faktu je tiež jeho explanáciou (1, s. 214–215). Collingwood odmieta explanáciu historického faktu ako čisto abstraktné uvažovanie. Historická explanácia činu, či je to realizovaná udalosť alebo len predsavzatie, je vždy rekonštrukciou aktu s praktickou odozvou, čo nevyhnutne predpokladá analýzu plánov, zámerov (*causa quod*) ako aj primeraných prostriedkov (*causa ut*). V súlade s princípom „zdravého rozumu“ Collingwood pripúšťa, že úspešnosť zamýšľaného činu či udalosti je závislá nielen od *causa quod* a *causa ut*, ale aktívny činiteľ je nútený prihliadať aj k vonkajším podmienkam, k celkovej situácii, k spoločenskej atmosfére. Zmeny sú však možné len prostredníctvom zmien myšlienok; tvorivý činiteľ si v prípade uvedomenia zmenenej situácie dokáže meniť *causa quod* a v určitých prípadoch môže meniť, ak je to užitočné, aj *causa ut*, čiže voliť iné prostriedky. Biologické, geografické a ekonomické fakty profilujú situáciu, ktorú človek (aktívny činiteľ) reflektuje vo svojom vedomí, ktoré môžu komplikovať jeho riešenie pred ním stojaceho problému. Žiadny z týchto fak-

tov však podľa Collingwooda neopravňuje redukovat historickú explanáciu na jednu zo síce atraktívnych, ale nepostačujúcich špeciálnych teórií — biologickú, geografickú či ekonomickú.

Collingwoodov výrazný metodologický individualizmus spočíva v analýzach explanácií najjednoduchších historických aktov, predovšetkým jednoduchého fyzického pohybu, konaného z určitého rozumového dôvodu. Odmieťa však Popperovo označenie svojej koncepcie za čistý psychologizmus, t. j. zamlčanie sociálnej situácie a členstva v existujúcich inštitúciách, ktoré len prirodzene ovplyvňujú konanie jednotlivca. Je predsa nepopierateľná existencia najrozličnejších hnutí, vojen, politických pohybov, politických strán a bojov medzi nimi a ďalších skutočností demoštrujúcich prítomnosť kolektívneho subjektu. Avšak tento kolektívny subjekt je tvorený jeho jednotlivými členmi, ktorí konajú špecifickým spôsobom. Collingwood tvrdí, že všetky historické fakty, teda aj činy kolektívneho subjektu, sú v princípe analyzované v zmysle analýzy čínov individualít a vzťahov medzi nimi, resp. historická explanácia takýchto čínov je možná tým istým spôsobom, ako sú analyzované akty indivíduí alebo určitých tried podobných aktov. Prvky každej historickej explanácie sú teda rovnaké: *causa quod* a *causa ut* pre každého činiteľa z celej skupiny činiteľov.

Táto koncepcia historickej explanácie nepredpokladá existenciu zákonov, zákonitostí v historickom procese, neuvažuje v pojmoch triedneho či skupinového vedomia. Napriek týmto skutočnostiam sa však jej autor bráni označeniu izolacionistického chápania indivídua, jeho explanácia udalostí zahŕňa aj sociálnu situáciu, príslušnosť k určitej triede, členstvo v inštitúciách — pri analýze *causa quod* a *causa ut* zdôrazňuje determináciu vonkajšími vplyvmi, predovšetkým sociálnymi a politickými faktormi.

Základné princípy historického výskumu možno zosumarizovať do štyroch hlavných predpokladov tzv. vedeckej histórie, čiže filozofie dejín:

1. Existuje historická minulosť zložená z udalostí lokalizovaných v čase a priestore, ktorých existencia je potvrdená prítomnosťou fyzických dôkazov.

2. Historická minulosť je tvorená činmi, ktorých vnútornou stránkou je myšlienka.

3. Minulosť môže byť znovu-prežitá (*re-enacted*) vo vedomí historikov.

4. Myšlienky minulosti, ktoré historici študujú, nie sú mŕtve, a hoci sú známe ako minulosť, v určitom zmysle prežívajú v prítomnosti.

Posledný z uvedených predpokladov vyjadruje Collingwoodovu vieru, že história nie je mŕtva pre prítomnosť. Naopak, história by sa mala stať praktickým pomocníkom človeka pri jeho orientácii v prítomnosti, ale aj v budúcnosti. Na základe biografických dát autora možno predpokladať, že otrásený predzvesťou II. svetovej vojny, vyvodzujúc závery z prie-

behu I. svetovej vojny a nepokojného mieru dvadsiatych a tridsiatych rokov 20. stor., odvážil sa využiť filozoficko-historické analýzy v prospech budúcnosti ľudstva.

Ovplyvnený poznaním rozporu medzi schopnosťou úspechov „moderného Európskeho vedomia“ v rámci poznania, manipulovania a kontroly fyzických podstát a fyzických síl a neschopnosťou toho istého vedomia ovládať a kontrolovať situácie, v ktorých sa ocitajú ľudia, vidí jediné východisko v poučení z histórie.

Verí, že ľudia, ktorí žijú intelektuálny život, vedomý život, nemôžu aj naďalej ignorovať históriu a kruté ponaučenia z nej. História poskytuje veľké dary človeku plného myšlienkového života: v prvom rade je to schopnosť adekvátne posúdiť jestvujúcu situáciu, po druhé je schopný využiť znalosti o konaní iných vo svojej vlastnej problémovej situácii, využívajúc najefektívnejšie riešenia problémov použité našimi predchodcami, nachádza relatívne najschodnejšie cesty, východiská z rôznych životných situácií. Nositeľ „moderného európskeho vedomia“ analýzou similárnych činov, verifikovaním či falzifikovaním hotového riešenia poskytnutého históriou dochádza k pravdepodobne najadekvátnejšiemu riešeniu jeho vlastnej situácie.

Samotná prítomnosť núti historikov k dôsledným analýzam historických udalostí. Aktuálne problémy doby postulujú požiadavku vybudovania vedeckej histórie, vedy „o ľudských záležitostiach“, ktorá by bola schopná umožniť človeku kontrolovať medziludské vzťahy, stala by sa mierou porazenia prítomnosti. Vzhľadom na dvojaký charakter vývoja morálky sa dôležitosť historického poznania ešte viac umocňuje. Autor upozorňuje na to, že vývin morálky nemožno vidieť vo vývine morálnych kódexov, ale v ich praktickej aplikácii na individuálne problémy. Morálny život jednotlivca do značnej miery závisí od jeho túžob; a hoci sa túžby jednotlivca menia, z historického aspektu zostávajú nemenné. Sú predovšetkým súčasťou prírody, patria do sféry našej animálnej podstaty. Vedľa existuje aj menšia časť nášho morálneho života vyplývajúca zo spoločenského určenia, ktorá sa riadi morálnymi ideálmi. Dvojakoť podstaty morálnych princípov zapríčiňuje závažné vnútorné dilemy človeka, ale aj konflikty so spoločnosťou. Morálny život jednotlivca podstatnou mierou ovplyvňuje jeho reálne konanie, jeho aktuálne causa quod a causa ut. Zdá sa, že východiskom z tejto pre každého jednotlivca ťažkej situácie môže byť len využitie myšlienok minulosti. Nepoučiť sa z histórie môže viesť len ku katastrofe.

Táto časť úvah R. G. Collingwooda má apelatívny charakter. Nás-tojčivo si uvedomuje, že civilizácia stojí na prahu novej éry barbarizmu — nemecký expanzionistický militarizmus jednoznačne smeroval k vojne. Collingwood bol presvedčený, že nositelia „moderného európskeho vedomia“ sa dokážu poučiť z histórie a vyvarujú sa činov, nad ktorými história už dávno vyniesla rozsudok. V tomto zmysle Collingwoodova filozofia histórie nadobúda špecificky humánny charakter.

Súčasný vývoj anglosaskej filozofie potvrdzuje životnosť myšlienok Collingwooda. Predovšetkým filozofia histórie preukazuje ovplyvnenie jeho metodologickým individualizmom, taktiež metóda znovu-prežívania (re-enactment) sa ukazuje byť príťažlivou pre súčasných filozofov dejín. Odhliadnuc od značného idealistického náboja v jeho filozofických koncepciách (histórie, umenia, náboženstva, metafyziky) renesancia ich jednotlivých súčastí sa ukazuje byť plodnou aj pre dnešok, čoho dôkazom sú predovšetkým filozoficko-historické práce v Anglicku a v Škandinávii.

LITERATÚRA

1. COLLINGWOOD, R. G.: The Idea of History. Oxford 1966.
2. COLLINGWOOD, R. G.: The New Leviathan or Man, Society, Civilization and Barbarism. Oxford 1966.
3. COLLINGWOOD, R. G.: An Autobiography. London 1939.

ПОНИМАНИЕ ЧЕЛОВЕКА В ФИЛОСОФИИ ИСТОРИИ КОЛЛИНГВУДА

Яна Балажова

В статье содержится анализ проблемы человека в философской концепции Р. Г. Коллингвуда, одного из основоположников современной англо-саксонской аналитической философии истории, который разрабатывает ее в двух основных плоскостях: 1. на уровне специально философской и 2. в рамках философско-исторических размышлений. Р. Г. Коллингвуд, под влиянием Гегеля и Кроче с одной стороны, и методологии аналитической философии с другой стороны, рисует картину человека как мысли, что ведет к направленности анализа на сознание индивида, в данном конкретном случае на его собственное сознание. По мнению автора концепции, посредством экстраполяции можно создать картину сознания — человека современного европейского типа вообще. В рамках философско-исторических размышлений он рефлектирует человека как сознательно деятельного субъекта. В этой связи он обращается к современникам в смысле гуманизации человеческой жизни.

DIE AUFFASSUNG DES MENSCHEN IN COLLINGWOODS GESCHICHTSPHILOSOPHIE

Jana Balážová

Die Vf. analysiert das Problem des Menschen in Collingwoods philosophischer Konzeption, der es auf zwei Ebenen behandelt: 1. spezialphilosophisch und 2. geschichtsphilosophisch. R. G. Collingwood, beeinflusst von Hegel und Croce einerseits, durch die Methodologie analytischer Philosophie andererseits, fasst den Menschen als Geist auf (man as mind), und orientiert die Analyse auf das Bewusstsein des Menschen, in diesem konkreten Falle auf sein eigenes. Durch Extrapolation, so Collingwood, ist es möglich ein Bild des Bewusstseins zu schaffen — z. B. das Bewusstseinsbild eines modern europäischen Menschentyps überhaupt. Im Rahmen philosophisch-historischer Überlegungen reflektiert er den Menschen als bewusst tätiges Subjekt und spricht sich für die Humanisierung des menschlichen Leben aus.